

Kodeks ponašanja lica odgovornih za primjenu zakona¹

Generalna skupština,

smatrajući da je jedan od ciljeva proklamovanih u Povelji Ujedinjenih nacija ostvarivanje međunarodne saradnje kroz razvijanje i podsticanje poštovanja ljudskih prava i osnovnih sloboda svih ljudi, bez obzira na rasnu pripadnost, pol, jezik ili vjeru,

podjsećajući, naročito, na Univerzalnu deklaraciju o ljudskim pravima i na međunarodne ugovore koji se odnose na ljudska prava,

podsjjećajući takođe na Deklaraciju o zaštiti svih lica od mučenja i drugih svirepih, nečovječnih ili ponižavajućih kazni ili postupaka usvojenu rezolucijom 3452 (XXX) Generalne skupštine od 9. decembra 1975.

svjesna da priroda funkcija primjene zakona radi odbrane javnog reda i način na koji se te funkcije obavljaju neposredno utiču na kvalitet života pojedinaca, kao i društva u cjelini,

svjesna značajnog zadatka koji lica odgovorna za primjenu zakona marljivo i dostojanstveno obavljaju, u skladu s načelima ljudskih prava,

svjesna, međutim, i mogućih zloupotreba do kojih obavljanje tih zadataka može dovesti,

priznajući da je izrada kodeksa ponašanja lica odgovornih za primjenu zakona samo jedno od brojnih značajnih mjera za obezbjeđenje zaštite svih prava i interesa građana kojima služe lica odgovorna za primjenu zakona,

svjesna da postoje i druga značajna načela i preduslovi humanog obavljanja funkcija primjene zakona, a to su:

a) da, kao i svi organi pravosudnog sistema, i sve službe zadužene za primjenu zakona treba da predstavljaju društvo u cjelini, odgovarati njegovim potrebama i biti odgovorne pred njim,

b) da djelotvorno pridržavanje moralnih standarda među licima odgovornim za primjenu zakona zavisi od postojanja pravnog sistema koji je dobro osmišljen, prihvaćen u narodu i humanog karaktera,

c) da je svako lice odgovorno za primjenu zakona dio pravosudnog sistema, koji ima za cilj da spriječi i da suzbija krivična djela, i da ponašanje svakog službenika sistema utiče na sistem u cjelini,

d) da sve službe zadužene za primjenu zakona treba da nametnu sebi disciplinu koja je potpuno u skladu sa ovdje iznijetim načelima i standardima i da postupci lica odgovornih za primjenu zakona treba da budu izloženi javnom nadzoru komisije za ispitivanje, ministarstva, javnog tužilaštva, sudstva, ombudsmana, komiteta građana ili kombinacije tih organa, ili nekog drugog nadzornog organa,

e) da standardima kao takvim nedostaje praktična vrijednost sve dok se njihov sadržaj i njihovo značenje ne usade u uvjerenja svih lica odgovornih za primjenu zakona, putem obrazovanja, obuke i nadzora,

usvaja Kodeks ponašanja lica odgovornih za primjenu zakona koji se nalazi u dodatku ove rezolucije, i donosi odluku da ga uputi vladama uz preporuku da se pozitivno izraze o njegovoj primjeni, u okviru nacionalnog zakonodavstva ili prakse, kao skupa načela po kojem će se lica odgovorna za primjenu zakona vladati.

DODATAK

Kodeks ponašanja lica odgovornih za primjenu Zakona

---

¹ Usvojen rezolucijom 34/169 Generalne skupštine Ujedinjenih nacija od 17. decembra 1979. Ne podleže ratifikaciji jer nije međunarodni ugovor.

Član 1

Lica odgovorna za primjenu zakona će uvijek obavljati zadatak koji im nameće zakon tako što će služiti zajednici i štititi sva lica od nezakonitih radnji, u skladu s visokim stepenom odgovornosti koji njihova profesija zahtijeva.

Komentar:

- a) Izraz "lica odgovorna za primjenu zakona" obuhvata sve predstavnike zakona, naimenovane ili izabrane, koji izvršavaju policijska ovlašćenja, a naročito hapšenje i pritvaranje.
- b) U zemljama gdje policijska ovlašćenja sprovode vojne vlasti, u uniformi ili u civilu, ili državne snage bezbjednosti, izraz "lica odgovorna za primjenu zakona" primjenjuje se i na pripadnike tih službi.
- c) Pod služenjem zajednici podrazumijeva se naročito pomoć koja se pruža članovima zajednice kojima je, u vanrednim okolnostima lične, ekonomske, društvene, ili druge prirode, odmah potrebna pomoć.
- d) Ova odredba odnosi se ne samo na sva djela nasilja i pljačke i ostala štetna djela, već i na sva djela zabranjena krivičnim zakonodavstvom. Može se primijeniti i na ponašanja ljudi koji ne mogu krivično odgovarati.

Član 2

U vršenju svoje dužnosti, lica odgovorna za primjenu zakona poštovaće i štitiće ljudsko dostojanstvo i braniće i uvažavaće ljudska prava svih lica.

Komentar:

- a) Ljudska prava u pitanju određena su i zaštićena nacionalnim i međunarodnim pravom. Relevantni međunarodni instrumenti su, prije svih, Univerzalna deklaracija o ljudskim pravima, Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima, Deklaracija o zaštiti svih lica od mučenja i drugih svirepih, nečovječnih ili ponižavajućih kazni ili postupaka, Deklaracija Ujedinjenih nacija o ukidanju svih oblika rasne diskriminacije, Međunarodna konvencija o ukidanju svih oblika rasne diskriminacije, Međunarodna konvencija o ukidanju i kažnjavanju zločina aparthejda, Međunarodna konvencija o sprečavanju i kažnjavanju zločina genocida, Standardna minimalna pravila o postupanju sa zatvorenicima i Bečka konvencija o konzularnim odnosima.
- b) U nacionalnim komentarima ove odredbe treba navesti regionalne ili nacionalne odredbe kojima se ova prava definišu i štite.

Član 3

Lica odgovorna za primjenu zakona mogu pribjeći upotrebi sile samo ako je to zaista neophodno, i to u onoj mjeri u kojoj to zahtijeva vršenje njihove dužnosti.

Komentar:

- a) Ovom odredbom se podvlači činjenica da lica odgovorna za primjenu zakona mogu samo izuzetno pribjegavati upotrebi sile; iako se podrazumijeva da lica odgovorna za primjenu zakona mogu biti ovlašćena da pribjegnju upotrebi sile, u onoj mjeri u kojoj se to u datim okolnostima s pravom smatra nužnim da bi se spriječio neki zločin ili da bi se obavilo ili pomoglo zakonito hapšenje prekršilaca ili osumnjičenih, sili se ne može pribjegavati van tih granica.

b) Nacionalno pravo obično ograničava pribjegavanje sili lica odgovornih za primjenu zakona u skladu sa načelom srazmjernosti. Samo se po sebi razumije da prilikom tumačenja ove odredbe treba voditi računa o tim nacionalnim načelima srazmjernosti. Ova odredba se nikako ne treba tumačiti tako kao da dopušta upotrebu sile koja nije u srazmjeri s legitimnim ciljem koji treba postići.

c) Upotreba vatrenog oružja smatra se krajnjim sredstvom. Treba sve preduzeti da bi se isključila upotreba vatrenog oružja, posebno protiv djece. Uopšte, ne treba pribjegavati vatrenom oružju osim kada osumnjičeni pruža oružani otpor ili na neki drugi način ugrožava tuđe živote, i kad druga sredstva nijesu dovoljna da se osumnjičeni savlada ili uhvati. Kad god dođe do upotrebe vatrenog oružja, o tome treba hitno izvijestiti nadležne vlasti.

Član 4

Podaci povjerljive prirode kojima raspolažu lica odgovorna za primjenu zakona držaće se u tajnosti, osim ako obavljanje dužnosti tih lica ili potrebe pravde apsolutno ne zahtijevaju da se postupi drugačije.

Komentar:

Po prirodi svoje dužnosti, lica odgovorna za primjenu zakona dolaze do podataka koji se mogu odnositi na privatni život drugih ili mogu štetiti interesima i, naročito, ugledu tih lica. Treba djelovati s velikom pažnjom pri čuvanju i korišćenju tih podataka, koji mogu biti objavljeni jedino u obavljanju dužnosti ili ako je to u interesu pravde. Svako objavljivanje tih podataka u drugom cilju je u potpunosti improper.

Član 5

Nijedno lice odgovorno za sprovođenje zakona ne može primjenjivati, podsticati ili dopuštati mučenje ili neku drugu svirepu, nečovječnu ili ponižavajuću kaznu ili postupak, niti se može pozivati na to da je dobilo naređenje od pretpostavljenog ili na izuzetne okolnosti poput ratnog stanja, ratne opasnosti, prijetnje nacionalnoj bezbjednosti, unutrašnje političke nestabilnosti ili bilo kojeg drugog vanrednog stanja kao opravdanja za mučenje ili druge svirepe, nečovječne ili ponižavajuće kazne ili postupke.

Komentar:

a) Ova zabrana proizlazi iz Deklaracije o zaštiti svih lica od torture i drugih svirepih, nečovječnih i ponižavajućih kazni ili postupaka, koju je usvojila Generalna skupština i na osnovu koje:

"Taj akt predstavlja povredu ljudskog dostojanstva i treba ga osuditi kao poricanje ciljeva Povelje Ujedinjenih nacija i kao povredu ljudskih prava i osnovnih sloboda proklamovanih u Univerzalnoj deklaraciji o ljudskim pravima (i drugim međunarodnim aktima koji se odnose na ljudska prava)."

b) Deklaracija određuje mučenje na sledeći način: "Izraz 'mučenje' označava svaki čin kojim se nekom licu nanose velike patnje, fizičke ili duševne, s ciljem da se od njega ili nekog trećeg lica dobiju obavještenja ili priznanje, da se kazni za neko djelo koje je ono ili neko treće lice počinilo, ili se sumnja da ga je počinilo, da se zastraši ili da se neko treće lice zastraši, kad takav bol ili takve patnje namjerno nanosi službeno lice ili neko drugo lice na podsticaj službenog lica. Taj izraz se ne odnosi na bol i na patnje koje proizlaze isključivo iz zakonitih sankcija, neodvojivi su od njih ili njima izazvani, u mjeri u kojoj su saglasni sa Skupom minimalnih pravila za postupanje sa zatvorenicima. "

c) Izraz "svirepa, nečovječna ili ponižavajuća kazna ili postupak" nije odredila Generalna skupština, već treba da se tumači tako da se osigura što šira zaštita od zloupotrebe fizičkog ili mentalnog karaktera.

Član 6

Lica odgovorna za primjenu zakona obezbijediće punu zaštitu zdravlja lica lišenih slobode koja su u njihovoj nadležnosti, i, naročito, preduzeće odmah mjere da se, kad god se to pokaže potrebno, tim licima osigura medicinska njega.

Komentar:

- a) "Medicinska njega" označava usluge koje pruža medicinsko osoblje, uključujući ljekare i pomoćno osoblje i osiguraće se kad je potrebna ili tražena.
- b) Dok je medicinsko osoblje obično uključeno u primjenu zakona, lica odgovorna za primjenu zakona moraju poslušati mišljenje tog osoblja kad ono preporuči da se lice lišeno slobode podvrgne potrebnom liječenju od medicinskog osoblja koje je van operacije, ili kad preporuči da se liječenje obavlja uz konsultovanje tog medicinskog osoblja.
- c) Razumije se da će lica odgovorna za primjenu zakona osigurati medicinsku njegu i žrtvama kršenja zakona ili žrtvama nesrećnih slučajeva koji iz toga proisteknu.

Član 7

Lica odgovorna za primjenu zakona ne smiju počinuti nikakvo djelo korupcije. Oni će se, takođe, odlučno suprotstavljati svim djelima te vrste i boriti se protiv njih.

Komentar:

- a) Sva djela korupcije, kao i sve druge zloupotrebe položaja nespojivi su sa zanimanjem lica odgovornog za primjenu zakona. Zakon se mora u potpunosti sprovesti u odnosu na sva lica odgovorna za primjenu zakona koja počine djelo korupcije, jer vlade ne mogu računati na to da će uspjeti da sprovedu zakone na svoje državljane ako ne mogu ili ne žele da ih sprovedu prema svojim službenicima i u okviru svojih organa.
- b) Iako definicija korupcije mora spadati u nadležnost unutrašnjeg prava, ona treba da obuhvati sva djela činjenja ili nečinjenja odgovornog lica u vršenju njegovih dužnosti ili u vezi sa njima, a u zamjenu za darove, obećanja ili koristi, tražene ili prihvaćene, ili njihovo nedozvoljeno primanje kad je delo o kome je riječ počinjeno.
- c) Izraz "djelo korupcije" ovdje pomenut treba da obuhvati i pokušaj korupcije.

Član 8

Lica odgovorna za sprovođenje zakona poštovaće zakon i ovaj Kodeks. Oni će, takođe, sprječavati svako kršenje zakona ili ovog kodeksa i odlučno se suprotstavljati tome, koliko god je to u njihovoj moći.

Lica odgovorna za primjenu zakona koja imaju razloga da vjeruju da je neko prekršio ili da krši ovaj Kodeks, ukazaće na taj slučaj svom pretpostavljenom i, po potrebi, drugim organima s ovlašćenjima nadzora ili odlučivanja po pravnim lijekovima.

Komentar:

- a) Ovaj Kodeks će se poštovati svuda gdje je unijet u nacionalno zakonodavstvo ili praksu. Ako zakonodavstvo ili praksa sadrže odredbe koje su strože od odredbi ovog Kodeksa, onda će se poštovati strožije odredbe.
- b) Ovaj član ima za cilj održanje ravnoteže između discipline potrebne unutar službe, od čega u velikoj mjeri zavisi javna bezbjednost, i potrebe da se odgovori na kršenja osnovnih ljudskih prava. Lica odgovorna za primjenu zakona ukazaće na kršenje poštujući lanac komandovanja, i preduzimaće druge dozvoljene mjere jedino ako drugi pravni putevi ne postoje ili nijesu djelotvorni. Razumije se da lica odgovorna za primjenu zakona neće biti kažnjena upravnim ili drugim mjerama zbog toga što su ukazala na to da je neko prekršio ili krši ovaj Kodeks.
- c) Izraz "organi sa ovlašćenjima nadzora ili odlučivanja po pravnim lijekovima"

označava sve organe koji postoje po nacionalnim zakonima, bez obzira da li pripadaju službi odgovornoj za primjenu zakona, ili su nezavisni od nje, i imaju

zakonsku, običajnu ili drugu vlast da razmatraju pritužbe i žalbe u vezi s kršenjem pravila obuhvaćenih ovim Kodeksom.

d) U nekim zemljama se može smatrati da sredstva javnog informisanja obavljaju funkciju kontrole sličnu onoj koja je opisana u prethodnom stavu. Lica odgovorna za primjenu zakona mogu stoga biti ovlašćena da o kršenjima te vrste obavještavaju javno mnjenje putem sredstava javnog informisanja, služeći se tim kao poslednjim sredstvom i čineći to u skladu sa zakonima i običajima njihove zemlje i s članom 4 ovog Kodeksa.

e) Lica odgovorna za primjenu zakona koja se ponašaju u skladu s ovim Kodeksom zaslužuju poštovanje, punu podršku i saradnju zajednice u kojoj obavljaju svoju službu, kao i organa kome pripadaju i svojih kolega.